

1930

1930. január 2.

„Mint talán láthatta, elvállaltam a *Reggeli Újság* kéthetenként megjelenő irodalmi rovatának szerkesztését s kérem Önt, küldjön ebbe a rovatba – amely teljesen különálló a főlaptól és egy irodalmi szemle nívóját szeretné elérni – kéziratot. Főleg kritikai írásokra lenne szükségem a Figyelő számára, de szívesen veszek novellát és verset is. Alap minden leközölt írást honorál (cikk, novella 100–120 Din. vers, figyelő 50–60 Din.)” (Csuka Jánosnak, Szabadka)

Szenteleky 1943, 161.

1930. január 15.

„Mint említettem is, Kuncz Aladárral leveleztem a *Helikon* ügyében s már meg is egyeztünk volna, de Csuka gyakorlati felvilágosításai szinte lehetlenné teszik a *Helikon* jugoszláviai terjesztését. Először még egyszer olyan drága mint az *Írás*, másodsor roppant valószínűtlen, hogy a *Helikon* terjesztését a belügyminiszter engedélyezze (amikor kézimunka újságokat tiltanak ki). Így valószínűleg nem lesz irodalmi pódiumunk. Nagy érdeklődéssel olvastam úgy a Te, mint Kuncz Aladár értesítését a legújabb irodalompolitikai mozgalmakról. A *Nyugat* úgy látszik balkézrel fog a nagy koncentrációhoz. Magam is inkább a *Helikon* táborához és programjához húzok, mert úgy látom, hogy a *Nyugat* sohasem fogja megérteni a mi kisebbségi problémáinkat, fájdalmainkat és pacifista, politikamentes világszemléletünket. Nagyon sok érdeklődéssel olvastam a Te esetedet is a *Nyugattal*. És ők akarnak teljes koncentrációt! Csupa féltékenykedés, kicsinyes érzékenység és szigorú klikkrendszer az ő programjuk, de nem nagy, magyar koncentráció!” (Fekete Lajosnak, Kispest)

Szenteleky 1943, 163.

1930. január 19.

A *Tiszavidék Az új dunai bán* című írásában arról számol be, hogy a király Dunjić Radoslavot nevezte ki a Dunai bánsgá élére. Az új előljáró

körutat tett a tartományban: *Dunjić Radoslav bán nyilatkozata bácskai ellenőrző körútjáról* (1930. március 23.); *A bán útja* (1930. április 6.).

1930. január 27.

„Nagyon bánt az *Írás* halála, amelynek oka semmiesetre sem a részvétlenség, hanem –s– petyhüdsége, Fischerék hazug, lusta bánomisénye, hogy Fenyvesről és –yről ne is beszéljek. Most, hogy meghaltunk, látom csak, hogy vannak siratóink, barátaink, akiket most el kell veszítenünk. Az *Írás* már nem támadhat többet fel, a mai rettenetes viszonyok között nem jelenhet meg többé magyar irodalmi szemle ezen a tájon. Én súlyos, jelentős dolognak érzem ezt s éppen ezért vergődöm ezekben a fekete, vigasztalan hangulatokban. [...] Egyelőre semmit sem dolgozom, de egy nagy téma érik a bensőmben. Meg szeretném írni az asszimilálódó és asszimilálódni nem tudó kisebbségi magyar lelkek nagy regényét. Akármilyen szordínósan beszélnek is az utolsó tíz esztendőről, azt hiszem, hogy többszörösen felkarcolnám a türelmetlen, sovíniszta többség érzékenységét.” (Fekete Lajosnak, Kispest)

Szenteleky 1943, 163.

1930. február 7.

„Egy nagy téma érik bensőmben s nemsokára formába szökken, életet keres. Az asszimilálódó és asszimilálódni nem tudó kisebbségi magyar lélek nagy konfliktusa egy regényben akar életre és útra kelni. Igaz, hogy a mai idők nem alkalmasak arra, hogy az elmúlt 12 év eseményeihez nyúljunk, ezt a regényt mégis meg fogom írni, mert meg kell írnom. Ez az élet parancsa. S ez lesz az első vajdasági, talán az első magyar kisebbségi regény, amelyhez az út tizenkét év keserűségén, ütlegein, csalódásain, gyávaságain, dacoskodásain és elcsüggedésein keresztül vezetett, s amelynek születése minden bizonytalanságot, vádaskodást rejteget magában, mégis ez a regény meg fog születni.” (Dr. Draskóczy Edének, Óbecse)

Szenteleky 1943, 167.

1930. február 18.

Zomborban az eszéki városi tanács munkájáról szóló beszámolója miatt betiltották a *Friss Újság* című napilapot. Az 1929 decemberében indult lapnak a nyomdatulajdonos Sava Miladev volt a kiadója, aki a főszerkesztői feladattal Deák Leót bízta meg. A napilapot hamarosan másodszor is betiltották, és ezzel meg is szűnt létezni. Helyébe az *Új Hírek* lépett, mely azután Gyöngyösi Dezső és Markovich (Majtényi) Mihály – 1936-tól pedig Illés Sándor – szerkesztésével 1941-ig szolgálta a város magyar közönségének tájékoztatását.

Mészáros Sándor szerint a jugoszláv hatóságok Fenyves Ferenc lapját, a szabadkai *Bács-megyei Naplót* (később *Naplót*) tekintették a magyar sajtótermékek közül a leglojálisabbnak. A kiválóan szerkesztett lapot a szerbek és a bunyevácok is szívesen olvasták.

Mészáros 1989, 57.

1930. február 22.

(Az *Isola Bella* című regénye kapcsán.) „[...] kérdezlek, mit csináljak? Három eshetőség közül választhatok: 1. Térjek vissza Fischerékhez és nyomtassam azután a hiányzó 3–4 ívet. Ez a megoldás a legolcsóbb, de a legborzalmasabb. Alighiszem, hogy le tudom gyűrni a feltorlódó undort és ismét vissza tudok-e térni a sok sémita hazugsághoz, hanyagsághoz és lelketlenséghez. 2. Kuncz Aladár egyik levelében azt említette, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh kiadná a vajdasági írók írásait is. Nem tudom mennyire komoly ez a terv, azt se tudom, Kuncz Aladár ígéreteit komolyan lehet-e venni, mindenesetre kérem tanácsodat és útbaigazításodat. 3. Hagyni mindet, asztalfiókba zárni és várni, vagy tán nem, is várni, hanem a közöny és a szenvtelenség kéréget edzeni, keményíteni a lelkenem? Én nem tudok elcsuklani, nem tudok hinni abban, hogy kevesebbet érek, hogy nincs tehetségem és jogom az élethez. Nagyon is biztos vagyok értékemben, lehet, hogy egyszer mások is felfedeznek, lehet, hogy soha, hitemet

ez nem befolyásolja. A kérdés az, érdemes-e harcolni a nyilvánosságért, a mának érdeklődéséért? Molter Károly cikkét nem olvastam, ugyan Kuncz Aladár írt róla, de a küldött *Helikonok* mind elvesztek. A posta majdnem minden külföldi nyomdaterméket megsemmisít. Az állapotok nálunk a magyar szó és a szabad gondolat tekintetében szinte napról napra rosszabbodnak. A végén, sőt talán már hamarosan csak avval a bizonyos bayroni mondással vigasztalódhatunk: our right of thought-our last and only place of refuge – a gondolkodás joga az utolsó menedékünk.” (Fekete Lajosnak, Kiszpest)

Szenteleky 1943, 168–169.

1930. március 8.

„Kéziratait mindenesetre megőrzöm s várom azt a szép, szabad pillanatot, amikor ismét »szerkeszthetek« abban a nagy magyar szemlében, amely őszintén, meleg szívvel össze akar fogni minden elnyomott, szétszórt magyar értéket. Talán mégsem hiába várok.” (Dr. Szirmai Károlynak, Újverbász)

Szenteleky 1943, 171.

1930. április 3.

Prokopy Imre, aki akkor már három éve Budapesten élt, ismét petícióval fordult a Népszövetséghez. Prokopy dr. Palásthy Ödön útján 32 kérdésre kért választ a délvidéki magyar falvak és városok vezetőitől, hogy az iskolai és a kulturális helyzetet megismerje. Palásthy a kérdéseket körlevélben küldte szét, és egy ilyen levelet Baranyában elfogtak, a címzettet bántalmazták, Palásthynál pedig házkutatást tartottak, ahol viszont Török Mária tanítónő levelét találták meg, akit azonnal elbocsátottak. Prokopy Imre a tanítónő esetéről külön petíciót készített.

Csuka 1995, 402.

1930. április 6.

A *Tiszavidék* beszámolója szerint 172 310 914 dinár a Dunai bánóság éves költségvetése.

1930. április 10.

Prokopy Imre pótlást adott be a Népszövetséghez a Zödi-ügyben.

Csuka 1995, 402.

1930. április 21.

„Talán ismered ezt a meddő, száraz hangulatot, amikor alkotni, cselekedni szinte a lehetetlenségig határos. Különben is azok a dolgok, amelyek érdekelnek és égetnek, a mai világban tabuk, amelyek érintése életveszélyes. Egyedül kisebbségi regényemen toldozgatok, okvetlenül készre akarom csinálni, bár magam sem tudom miért? Megjelenéséről beszélni sem lehet, legfeljebb ha emigrálnék. Ha sokáig tart ez a fullasztó depresszió, lehet, hogy erre is ráfanyalodom. Zoltán barátunk is el akarja hagyni Jugoszláviát, előbb azonban egy verseskönyvet akar megjelentetni. Ír néha Neked? Mi itt mindjobban elszakadunk egymástól, Draskóczyról semmit sem tudok, Kristálynak felettes hatóságai tiltották meg a magyar írást, Borka valami remegést kapott a kezére, úgyhogy nem tud írni, Geiza bácsi elutazott, róla sem tudok közelebbit. Minden elalszik, mindenki elalszik, a lelkek elalusznak. Eddig nem voltam éppen pesszimista, mindig hittem, hogy a magyar írás, a magyar gondolat nem hal meg véglegesen ezeken a határokon belül, de most már utolsókat pislákol a remény mécsese. Úgy látszik menthetetlenül halálra vagyunk ítélve. [...] Egyre kapom a meghívásokat az összefogó magyar munkára. A Debreceni Szemléék is végre felfigyeltek ránk, nemrég pedig Reinel János írt Pozsonyból, hogy lapot alapít, amely a vajdasági írók munkásságára is számít. Minden ilyen felhívásnak az a refrénje, hogyan lehetne a *V. I.* előfizetőit átmenteni az ő lapjuk számára. Minthogy én már lekötöttem magam a *Helikon* mellé, nem vállalhatom ezeket a tranzakciókat.” (Fekete Lajosnak, Kispest)

Szenteleky 1943. 173–174.

1930. április 28.

A *Službene novine*-ben megjelent az állam és a Református Egyház között 1930. április 16-án megkötött 95-XXXVII. számú törvény szövege. „Ezzel egyházunk az államban és az állami hatóságokkal szemben a jogbizonytalanság eddigi állapotából kiemelkedett. Hisszük, hogy ez a törvény – amennyiben az életben is meg fog valósulni – egyházunknak hasznára lesz” – írta Ágoston Sándor az esperesi éves jelentésében.

Árvaházi Naptár 1931, 53.

1930. május 25.

„[...] június 11., 12. és 13-án tartja évi összejövetelét és megbeszélését az *Erdélyi Helikon*, amelyre úgy Kuncz Aladár, mint Kemény János báró meghívott. Mondanom sem kell, hogy milyen mélységes örömmel fogadtam ezt a meghívást, igazán nagy szükségem lenne egy kis hitre, kedvre, bizakodós munkavágyra s vajon hol találnám ezt meg szebben, tisztábban, őszintébben, mint Marosvécsen? Sajnos elmozdulásom roppant körülményes, ma már 23-ika van és szabadságkérvényem még nem jött vissza. Hol van az útlevelem?” (Fekete Lajosnak, Kispest)

Szenteleky 1943, 177.

1930. június 14.

„Írtam, hogy Erdélybe készültem, a *Helikon* évi tanácskozására. Csak Romániába kértem útlevelet és csak három napra szabadságot, mégis, utolsó napon dobták vissza kérvényemet. Úgy látszik megszimatoztak valamit, vagy csak egyszerű rosszakarat és mélyebb gyökerek nélkül? Szóval megint itthon maradtam. Olaszországba nem mehetek, Romániába nem mehetek, Pestről még álmodni sem szabad. Panaszkodnom sem szabad, beszélnem sem szabad, lassan a teljes és tökéletes internáltság korlátai keretezik be sápadt életemet. Ide vagyok cövekelve, mint útszéli fészület, amely groteszk, grimaszos arccal emeli sovány, bütykös karját az ég felé. Pedig az én sorsom még jobb az átlagosnál, a félmilliónyi ma-

gyar sorsánál, amely a nyomor és analfabétizmus ugarába van cövekelve. Azt hiszem Európában az olaszországi kisebbségek mellett mi vagyunk a legvisszataszítóbb sorsban. Mióta Te elmentél. Talán tízszeresen, talán húszszorosan romlottak a viszonyaink s nemsokára megérjük azt is, hogy rendszerileg eltiltják a magyar szót, a magyar gondolatot. Legkényelmesebb persze az lenne: elmenekülni s itthagyni ezt a fojtó, facsaró levegőt, de így nem lehet megoldani egy kisebbség életét és jövőjét. Ha mást nem is, de ha a pulzusán tartom a kezemet, az is valami, több annál a rettenetes semminél, ami sok »politikus« »kultúrember«, sőt »magyar ember« programja és munkája. [...] Éppen Juhász Géza kritikájában kell ismét olvasnom azt a hibás, ma már mindenképpen idejét múlt világszemléletet, amely különválasztja az életet a művészettől, az alkotást a miljtótól, Fekete Lajost a déli magyarok sötét levegőjétől. Ma már nem lehet és semmiképpen se szabad ilyen laboratóriumi esztétizálást üzni és abszolút mércéket felállítani a fojtogató, vigasztalan sorban élő kisebbségek művészi megnyilvánulásainál.” (Fekete Lajosnak, Kispeszt)

Szenteleky 1943, 178–179.

1930. július 13.

„Egyébként Becskereken kísérleteznek valamivel. A Bánáti Magyar Közművelődési Egyesület szabályait ugyanis a diktatúra is jóváhagyta, szóval ez a társulat működhet, tagokat gyűjthet. Juhász ebbe az egyesületbe szeretné összetömöríteni az egész magyar társadalmat. Ha ezer tagot gyűjtene, akkor az egyesület egy havi értesítőt is kiadna tagjainak, amelyben a tiszta irodalom is helyet kapna az egyesületi híreken kívül. Tekintve a mai rettenetes elnyomást, nem bízom Juhász akciójának sikerében, mégis jól esett hallani, hogy Becskereken terveznek, akarnak valamit az emberek. Mert másutt sehol. Még álmodni sem mernek, vagy tán nem is tudnak.” (Fekete Lajosnak, Kispeszt)

Szenteleky 1943, 180.

1930. július 24.

A *Napló* és a *Reggeli Újság* tudósítása szerint a Dunai bánóság első embere, Radoslav Dujic szabadkai látogatása során a lakásán találkozott Szántó Gáborral, az ismert orvossal, akit a városban határozottan „rezsimhű” emberként ismeretek. Szántó ezzel egyszerre a politikai figyelem középpontjába került. Az év második felében a magyar városokban és településeken egymást követően szervezte a politikai gyűléseket, amelyekben a magyarság lojalitását és államhűségét hangsúlyozta.

1930. augusztus 8.

„[...] az *Erdélyi Helikon* ankétjén a Te cikked is megjelent, még pedig a januári számban. A márciusi számban közölték cikkemet az itteni magyar irodalom elmúlt esztendejéről.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 182.

1930. augusztus 11.

„Kedves Zoltán, itt mellékelem Kuncz Aladár levelét, amely szerint a *Helikon* jugoszláviai kolportáza elvben már megtörtént. Most persze a legnehezebb munka következik: a beszerkezés. Egyelőre arra a kérdésre kellene hozzávetőlegesen pontos feleletet küldeni, hogy mennyi előfizetőre számíthatnak a jelen körülmények között? Talán neked még megvannak a *Vajdasági Írás* előfizetői, esetleg átnéznéd a *Képes Vasárnap* kartotékáit s adhatsz valami reális választ erre a kérdésre. Nagyon kérlek, legyél a *Helikon* segítségére a beszervezést illetően, ez a rokonszenves társaság, de különösen Kuncz Aladár nagy, nemes, széleshorizontú koncepciója minden támogatásunkat, sőt lelkeségünket is megérdemli.” [...] A *Helikon* nyilvánossága széles és sokrétű, amellet a legegységesebb magyar szemle, ezért talán a legalkalmasabb dobogója mondanivalóinknak.” (Csuka Zoltánnak, Újvidék)

Szenteleky 1943, 183.

1930. augusztus 28.

Miután a Dunai bánóság vezetői fogadták a vajdasági német kisebbség képviselőit, a megbeszéléseket követően a Kulturbund újra engedélyt kapott a működésre.

Hornyák 2009, 24.

1930. augusztus

A szabadkai törvényszék háromévi börtönre ítélte Jeges József jánoshalmi újságírót. Jeges Szabadkán kezdte újságírói pályáját, a *Bácskai Napló*nak volt a munkatársa, és 1920-ban távozott a városból. A Jánoshalmán megjelenő Felső-Bácska munkatársa lett, s a rokon látogatások során gyakran lépte át illegálisan az országhatárt. Jegest 1930. január 15-én a jugoszláv határőrök elfogták, s a néhány héttel korábban megjelent, Sándor királyról írt cikke nyomán királlysértési eljárás indult ellene, amit kiegészítettek a kémkedés vádjával is. A vádat maga az államügyész, Makszimovics Szvetiszláv képviselte. Jeges József büntetését a mitrovicai börtönben töltötte le, majd visszament Magyarországra. 1940 őszén ismét útlevél nélkül jött át a Kelebia közeli határnál, és a határőrök lelőtték.

Csuka 1995, 406–407.

1930. szeptember 30.

„Jómagam a *Napló*val nem vagyok meghitt viszonyban, de ha kívánja, nagyon szívesen írnék Debreczeninek, esetleg én küldeném el az Ön dolgait neki néhány ajánló sor kíséretében. Sajnos a *Napló* úgy látszik teljesen szakít az irodalommal, a melléklet az utolsó hetekben csupa riportázs, ollózott innen-onnan. Most, hogy a *Vajdasági Írás* megszűnt »irodalmi fórum« lenni, úgy látszik az irodalmi ambíciók csak addig tartottak, amíg az *Írást* meg nem fojtották. Nemrég szó volt arról, hogy a *Reggeli Újság* minden vasárnap négy-öt oldalt adna Irodalom címen s ezt a rovatot én vezetném. Nem tudom, valóra válhat-e ez a gondolat? Egyelőre többet várok az *Erdélyi Helikon* vajdasági terjesztésétől

és népszerűsítésétől.” (Dr. Szirmai Károlynak, Újverbász)

Szenteleky 1943, 184.

1930. október 1.

Visszavonták az agrárreformról szóló miniszteri rendeletet. A rendelet érvényességének éveiben nem egy esetben előfordult, hogy a szerb hatóság a magyar zsellérek bérelt földjeit is kisajátította. A hajdújárás földművesek a szabadkai városi vezetéstől még a világháború előtt 3000 katasztrális holdat vettek bérbe 25 évre. A szerb agrárreform-miniszter az érvényes szerződést 1925-ben megsemmisítette, s a magyar bérlőknek csak a tanyáik által magába foglalt 15 katasztrális holdat hagyta meg, a többi maradéktalanul szétosztotta a szerb dobrovoljacok között, akik kapott földjeiket rövid időn belül ismét bérbe adták a magyar bérlőknek. Mindez közel 120 hajdújárás magyar családot érintett.

Mészáros 1981, 102.

1930. október 19.

A Draskóczy Ede szerkesztette *Tiszavidék* mai számában figyelmeztet: Az optánsok e hó végéig tartoznak átköltözni Magyarországra.

1930. október 22.

„A *Napló* egyébként teljesen száműzi az irodalmat, ezért íróink minden fórum nélkül maradnak. A múltkor – hosszas unszolásra – egy kis lírai írást küldtem a *Napló*nak, amelyben arról sírtam és írtam, hogy milyen jó volna elmenekülni ebből a világból egy szebb, tisztább emberi életbe. Az ügyész elkobozta cikkemet és megindította annak szerzője ellen az eljárást. Őszintén mondom, hogy nagyon örülök ennek a fordulatnak, végre megmondhatom véleményemet a bíróság előtt rettenetes helyzetünkről, melyet a rövidlátó, ostoba és gonosz nacionalizmus még rettenetesebbé tesz.” (Fekete Lajosnak, Kispeszt)

Szenteleky 1943, 185–186.

1930. október 24.

A *Sztáribecseji Járás 364 magyar tanító* című írásából kiderül: a dunai bánóságban 528 magyar osztályban 364 magyar tanító működik. Ugyanakkor az 546 német osztály 508 német tanítóval rendelkezik.

1930 (?)

A hazaárulási perek sorában sokkal súlyosabb volt dr. Brezovszky Nándor újvidéki orvosnak, a volt Magyar Párt újvidéki elnökének a letartóztatása. Brezovszky a diktatúra bevezetése és a Magyar Párt betiltása után élénk kulturális szervezőmunkába fogott, és Újvidéket a Dél-Bácska magyar szellemi központjává szerette volna tenni. Az újvidéki Magyar Polgári Kaszinó támogatta őt ebben, az általa szervezett kulturális előadások egyre népszerűbbek lettek. Brezovszky Nándor élénk kapcsolatokat tartott a Zágrábban tanuló magyar fiatalokkal is. Közéjük tartozott dr. Koráni Elemér római katolikus lelkész is, aki az új szellemi ideológiának egyik határozott képviselője volt. Koráni a munkástelepi plébánia vezetője lett, és a tiszteletére rendezett, zártkörű vacsorán Brezovszky Nándor is részt vett és üdvözlőbeszédet mondott. E beszéde miatt Kottász Aladár újságíró irredentizmus vádjával feljelentette őt. A *Szózat*ból elmondott idézet miatt Brezovszky Nándort kéthónapi fogházbüntetésre ítélték.

Csuka 1995, 408.

Kottász Aladár egészen különös jelensége volt a jugoszláviai magyar újságírásnak. Horvát katonatiszti családból származott, néhány esztendővel a világháború kitörése előtt, mint szélsőséges horvát eszmék harcosa gyanús lett a zágrábi rendőrség előtt és Budapestre menekült. Budapesten német lapoknál dolgozott, majd a világháború idején a közellátási minisztériumban kapott állást. Ebben az állásában szabálytalanságokat követett el, és ezért a magyar bíróság elítélte. Kottász Aladár később visszatért

Jugoszláviába, ahol politikai mártírnak, a magyarok által üldözött embernek adta ki magát, és ezzel megnyerte a jugoszláv hatóságok bizalmát. Hatósági támogatással a *Reggeli Újság* című lap szerkesztőségében helyezkedett el.

Csuka 1995, 408.

Szilberleitner Ferenc szabadkai gyógyszerész, az egykori Magyar Párt szókimondó tagját a lakásán tartott házkutatást követően, amikor a szabadkai vasútállomásról készült amatőr fényképet találtak nála, valamint olyan iratokat, amelyek korábban soha nem voltak ott, hazaárulás és kémkedés vádjával bíróság elé állították, és egy év fegyházbüntetésre ítélték. Fogsága idején egész vagyonát elárverezték.

Csuka 1995, 408–409.

1930. november 9.

A *Napló* kimerítő ismertetést közöl az agrárreform állapotáról. (A cikket részletesen idézi könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 378–379.

A magyarság egyik legsúlyosabb sérelme a tisztán nacionalista szempontok szerint végrehajtott agrárreform volt, amelynek során a magyarság földbirtokállományának jelentős részét elveszítette, ellenben a törvény eléggé homályos rendelkezéseinek a kijátszásával a föld nélküli és az agrárreform által munkalehetőségtől megfosztott magyar tömegeknek csupán csekély számban juttattak házhelyet, a magyar városok, községek birtokaiból egy nagyon kis részt, legtöbbször a Magyar Párt helyi exponenseinek sürgetésére és a parlamentáris pártharcok idején, valamilyen különös pártérdekből. Az agrárreformmal a szerbség sem volt megelégedve.

Csuka 1995, 378.

1926-ban és az 1930-as évek elején Dél-Szerbiába akarták telepíteni a magyar föld nélküli parasztok tömegeit. [...] A magyarság dél felé

vándorlásában sokkal nagyobb szerepe volt a szakmunkások költözésének. Egyedül Belgrádban több mint harmincezer magyar élt, többnyire keresett szakmunkások, bizalmi magánalkalmazott – a belgrádi házmesterek legnagyobb része magyar volt – és háztartási alkalmazott. [...] Magyar iparosok eljutottak Üszkübbe, Nisbe, Szarajevóba, még Dalmáciába is.

Csuka 1995, 380.

A dobrovoljacoknak, a telepéseknek az állam az első esztendőök zűrzavarai után megadott mindent. A szerb és a horvát közgazdasági írók, szakértők állandó panaszaira lassan megmozdult a kormány, de csak az agrárérdekeltek javára. A legfontosabb intézkedés az Agrár Zajednicák létesítése volt. Ezek a szövetkezetek állami hitelekkel dolgozva az agrárérdekelteket olcsón, vagy egészen ingyen ellátták a mezőgazdasági berendezésekkel, szerszámokkal, igával és tenyészállatokkal. [...] A dobrovoljacok és a telepések gazdasági támogatására létesült a diktatúra idején a privilegizált Agrárbank, amely állami intézmény volt, és minden más jugoszláv pénzügyintézmény szemben nagy üzleti előnyökkel rendelkezett, és szinte kamatmentes kölcsönöket folyósított. [...] A bácskai agrárszövetség területén 65 telepés község volt, és a telepés gazdaságok száma 7.150 volt. A becskerekai agrárszövetség területén 124 telep alakult. Ezeket a telepeket abból kiindulva, hogy a határ menti területsávokat nacionalizálni kell, leginkább a határ menti területeken fejlesztették és ott áldoztak a legtöbbet – mindig a magyar falu költségére. Topolyán több mint hárommillió dinár költséggel építették fel a kupolás nagyszabású templomot, és ebből a hárommillió dinárból nagyon keveset fizettek a szerbek.

Csuka 1995, 381–382.

A döntő szempont az volt, hogy a Vajdaságban a nagybirtok egy része magyar kézben volt, tehát még a nemzetgazdasági érdekek feláldozásával is el kellett venni a magyar birtokostól a földet,

hogy növelni lehessen a szláv lakosság számát a Délvidéken. [...] Dr. Milutinovics Nikola, a Szerb Matica főtitkára a *Glasz Szrpszke Maticé*ben a kérdéstről a következőket írta: „A Vajdaságot nacionalizálni kell, miután a Vajdaságban a szerb és a szláv elemek a magyar és a német imperialista telepítési politika következtében összekeveredtek jelentős számú kisebbségi polgárral...” (A részletet idézi könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 383.

A parlamentáris rendhez történő visszatérés első állomása az volt, hogy a bánok mellé csak tanácsadói jogkörökkel bíró tanácsosokat neveztek ki. A Dunai bánóságban a bánai tanácsosokat előkelő, és a politikai életben nem szereplő szerbekből válogatták ki. A bunyevácok közül mindössze Malagurszki Josko, Jurics Márkó és Vidakovics Antun lett tagja a bánai tanácsnak, amelynek voltak kisebbségi tagjai is. Ezek a következők voltak: Mohácsi Pál, a zentai Magyar Párt volt elnöke és Bálint Márton pacséri kisgazda, azonkívül Speizer József apatini községi bíró és dr. Ertl János hódásági gyáripáros, valamint Müller Antal újvidéki kereskedő és két zsidó került be a bánai tanácsba. A bánai tanácsnak semmilyen szerepe nem volt, csupán azért hozták létre, hogy valamivel pótolják a tartománygyűlést, amely 1929 előtt talán az egyetlen szerv volt, amely még a horvát–szerb villongások és harcok között is dolgozni tudott.

Csuka 1995, 386.

1930. november 14.

„A napokban Konrád dr.-tól, az újvidéki plébánostól és a *Reggeli Újság* intéző bizottságának egyik nagyon rokonszenves tagjától kaptam nagyon meglehető levelet, amelyben a *Reggeli* irodalmi rovatának ügyében kéri tanácsomat, javaslatom és jóindulatomat. Valamelyik napon fel fogom keresni s talán meg tudunk egyezni egy olyan irodalmi rovatban, melyet én szerkesztenék minden más oldalról jövő belezólás

és nyomás nélkül az írások rendes honorálása mellett. Azt talán hallotta, hogy az ügyész kitiltott a *Napló* hasábjairól. [...] Ha fáradtak is vagyunk, csüggednünk nem szabad, hinnünk kell, hogy hitünk: a megértés, a béke, a szeretet, az okosság – egyszer mégis csak uralomra jut.” (Kristály Istvánnak, Padé)

Szenteleky 1943, 187.

1930. november 16.

A belgrádi Avala hírügynökség beszámolt arról, hogy október 30-án és 31-én Szabadkán külföldi hatalom javára történt kémkedés miatt letartóztatták Raczko Mihály vendéglőst és földbirtokost, Zvorényi Jenő borbélyt, Nánay Csaba szabót, Kalmár Károly magántisztviselőt, Bodis Todor asztalost, Kasziba István napszámost, Raczko Dezső gépészt és Szabó János mészárosot, szabadkai lakosokat és Rák Elek topolyai lakost. A vádlottakat a bíróság 4–6 évre ítélte és a büntetésüket a mitrovicai börtönben töltötték le. (Az Avala tudósítását közli a könyvében Csuka János is.)

Csuka 1995, 409–410.

1930. december 9.

„Nagyon kedves uram, sikerült megegyeznünk a *Reggeli Újsággal* az irodalmi rovatot illetőleg. A rovat minden két hétben jelenik meg 6-8 oldalon egyedül az én szerkesztésemben. Minden írás honorálva lesz! Már a karácsonyi szám irodalmi mellékletét is én szerkesztem, s ezért kérek mielőbb kéziratot Öntől: novellát, cikket, figyelőt, kell-e mondanom, hogy mindent hálásan és örömmel veszek.” (Kristály Istvánnak, Padé)

Szenteleky 1943, 187.

1930. december 14.

Az újvidéki *Reggeli Újság* mellékleteként Szenteleky Kornél szerkesztésében megjelent *A Mi Irodalmunk* című folyóirat első – *Karácsony* című – száma. A *Vajdasági Írás* megszűnése után Szenteleky és Csuka Zoltán kereste annak

lehetőségét, hogy a korábbi folyóirat keretében megkezdett magyar irodalomteremtő munkának új fórumot találjanak, s a kisebbségi sorskérdések iránt fogékony értelmiségnek megszólalási lehetőséget biztosítsanak. A határozottan szép-irodalmi jellegű *A Mi Irodalmunk* 1931-ben havonta két alkalommal, 1931-ben pedig heti gyakorisággal került az olvasók elé. Utolsó száma 1933. április 2-án jelent meg.

1930. december 23.

„Újévtől kezdve minden második héten fog megjelenni a melléklet *A Mi Irodalmunk* címen és én szeretném ezt is olyan nivóra emelni, mint a *Vajdasági Írást*. Ehhez a munkához az Ön támogatását kérem.” (Kristály Istvánnak, Padé)

Szenteleky 1943, 188.

1930

Dr. Hettesheimer Imre került elnökként a zombori Kaszinó Egyesületi Dalárda élére, és dr. Kiss Lajos karnagy vezetésével rövid idő alatt teljesen átalakította az egyesületet. Mozart- és Bach-hangversenyekkel léptek a közönség elé, 1938-ban pedig színre vitték a *Marica grófnőt*.

Bokréta 1940, 62., 64.

A hivatalos szerb adatok szerint a horvát területen 85 087 magyar élt, a Julián-egyesületek 60 magyar iskolát működtettek. 1930-ban már egyetlen magyar iskola, sem tantó nem dolgozott a területen. Az állásban maradó pedagógusoknak öt nyelvvizsgát kellett letenniük, de ha ezeket le is tették, akkor sem maradhattak magyar iskolában, mert Dél-Szerbiába helyezték át őket. Csak Topolyáról 16 tanítót helyeztek át ily módon.

Gubás 2009, 17.

Az 1929–30-as tanévben összesen 262 magyar egyetemista tanult, ebből Zágrábban 184, Szabadkán 52, Belgrádban 25. Emellett Erdélybe és Magyarországra 81-nek engedélyezték a kiutazást, ezzel szemben 58-nak a kérvényét elutasították.

Gubás 2009, 21.

